

КЛАПКІВ М. С.,
канд. екон. наук і доцент ТАНГ

КЛАПКІВ Ю. М.,

студент Україно-Польського факультету фінансів і страхування ТАНГ

ВИЗНАЧНА РОЛЬ КЕННЕТА ЕРРОУ У СТРАХОВІЙ НАУЦІ

Проблеми ризику і страхування виступали предметом досліджень багатьох Нобелівських лауреатів¹). Однак, найбільш близько до їх вирішення підходив Кеннет Джозеф Ерроу (Kenneth J. Arrow) – лауреат Нобелівської премії з економіки за 1972 рік. Свій внесок у розвиток ризику і страхування він зробив тим, що починаючи з 1951 року, написав на цю тему дванадцять есе (окремих статей), котрі спочатку публікувалися у різних періодичних виданнях різних країн, а лише у 1971 році були опубліковані окремою книжкою під назвою «Есе з теорії ризику»²). На широкий підхід автора до проблеми вказують назви окремих есе:

1. Альтернативне сприйняття теорії вибору у ситуаціях, пов'язаних з ризиком.
2. Про теорію вибору в умовах непевності.
3. Теорія неохоти до ризику.
4. Роль цінних паперів оптимальному розміщенні прийнятого ризику.
5. Страхування, ризик і вкладення коштів.
6. Економічний добробут та вкладення коштів в інновацію.
7. Зауваження щодо класифікації операцій з формування і передачі технологічних знань.
8. Лікувальна справа з точки зору непевності та економіки добробуту.
(Додаток: про оптимальні страхові поліси).
9. Економіка та моральний ризик.
10. Управління великими організаціями.
11. Непевність та оцінка рішень у сфері громадських інвестицій.
12. Вартість інформації і попит на інформацію.

Як відомо, міжнародне визнання як і Премію Кеннет Ерроу отримав за сукупність результатів своєї багаторічної наукової діяльності, у якій найважливішим досягненням була монографія «Суспільний вибір та індивідуальні цінності», опублікована ще у 1951 році, головним досягненням котрої було висвітлення засад формування суспільного вибору, що опирається на індивідуальних уподобаннях (преференціях) окремих людей. Ця проблема була більш глибоко досліджена Кеннетом Ерроу у наступних десятиліттях у його численних працях на тему теорії загальної рівноваги³. Якщо ж врахувати, що праця «Есе з теорії ризику» тематично найбільш наближена до його фундаментального дослідження, оскільки її головною темою також є теорія вибору в умовах непевності, тому можна стверджувати, що вона теж значною мірою прилучилася до зростання апогею творчого успіху Кеннета Ерроу.

З іншого боку, численні праці із макроекономічних питань забезпечили йому визначне місце серед творців сучасної страхової теорії, з огляду на його загальноекономічний підхід до проблем страхування. Відомий в Україні німецький професор Роланд Айзен («Doctor honoris causa» Тернопільської академії народного господарства) у передмові до своєї монографії таку особливу і далекоглядну позицію Кеннета Ерроу підкреслив висловом, згідно

якого «Значення і функцію страхування можливо буде зрозуміти лише тоді, коли вдасться знайти йому належне місце в економічній теорії»⁴.

Щоб підтвердити визначну роль Кеннета Ерроу для страхової науки достатньо навіть привести коротку характеристику окремих положень його вказаної роботи. Так, у 60-их роках минулого століття Кеннет Ерроу запропонував особливий напрямок дослідження родових зв'язків та відмінностей між поняттями непевності і ризику. Такий напрямок дослідження ризику був зумовлений необхідністю ствердження існування ризику також у сфері управління (в процесі прийняття рішень), у якій поняття випадкової події відзначається найбільшою суб'єктивністю свого походження і здебільшого сприймалася як непевність, передбачити котру доступними математичними і статистичними методами було неможливо, а страхувати категорично заборонено. Отже, це була не лише наукова, але й виробнича проблема, вирішення котрої визначалося настійними потребами охоплення страхуванням таких випадкових подій.

Для розмежування ризику та непевності і обґрунтування нової концепції розуміння змісту ризику у нематеріальній сфері Кеннет Ерроу ввів у науковий обіг поняття «суб'єктивної» імовірності появи випадкових подій на відміну від «об'єктивної» частотливості, на яку тоді опиралася загальновизнана теорія ризику. Кеннет Ерроу виходив з того, що на зміст прийнятих кожною особою суб'єктивних рішень має вплив передусім її особисте бачення проблеми, стан її уподобань і преференцій. Однак, якщо проаналізувати не тільки індивідуальне бачення проблеми кожною людиною зокрема, а вже певною сукупністю людей, тоді можна отримати певний «об'єктивний результат», як результат колективного сприйняття проблеми і прийняття ними відповідного рішення. Правильність такого підходу підтверджується сучасними дослідженнями соціологів, котрі стверджують, що групова свідомість у процесі її агрегації у певному значенні здатна об'єктивізуватися, стаючи вже об'єктивно-суб'єктивним феноменом⁵. Тобто, якщо існуючу сукупність різних індивідуальних бачень багатьма особами одного і того ж явища опрацювати шляхом застосування статистичних методів, то її можна перетворити у конкретні кількісні значення. Таким чином, кваліфікаційним (якісним) рисам окремих випадкових явищ можна надавати певні квантифіковані (кількісні) значення. Якщо ж отримані таким чином числові параметри будуть відповідати вимогам теорії імовірності, то їх можна визнати «особовими» або «суб'єктивними» імовірностями, придатними для оцінки випадкових явищ.

Конкретний приклад розрахунку та оцінки такої імовірності приводить послідовник Кеннета Ерроу – Петер Мооре, який, зокрема, вважав, що, подаючи прогноз погоди, значно конкретнішим буде твердження метеоролога про існування шансу (згідно особистої думки автора прогнозу), оціненого числом 0,2 про те, що буде дощ, ніж його просте повідомлення, що існує просто «мала» імовірність випадку дощу⁶.

Цікаво, що українські спеціалісти хіба інтуїтивно відчували існування теорії, розробленої Кеннетом Ерроу – Петером Мооре, а також потребу та можливість її застосування у галузі страхування. Ними розроблена і методика запровадження її основних положень у практику сучасного страхового андеррайтингу. Вони влучно назвали свій метод оцінки ризиків «кваліметричним», оскільки він побудований ними на оцінці пріоритетів (кількісно вимірних проте якісних

характеристик), прийнятих для страхування об'єктів. Тобто початкове суб'єктивне бачення андеррайтером об'єкта страхування у кінцевому рахунку трансформується в об'єктивне (число)⁷.

Отже, Кеннет Ерроу обґрунтував теорію, яка дає змогу однаково дивитись на проблеми оцінки ризику в господарських відносинах як на основі об'єктивної (детерміністичної, чи стохастичної), так і на основі суб'єктивної імовірності. З концепції Кеннета Ерроу виникає, що теоретично кожна ситуацію, котра характеризується існуванням елементів непевності, можна кваліфікувати як «ризикову ситуацію» тому, що немає такої непевності, яку не можна було б якимось чином виміряти⁸. Вона дає можливість кожному непевність оцінити у цифрових параметрах, тобто розрахувати її і при потребі – надати страховий захист.

Виступаючи чоловічим представником неокласичної математичної школи в економіці, Кеннет Ерроу з точки зору страхувальника обґрунтував «Теорію ідеального страхування». Він, опираючись на так звану «першу теорему оптимальності», ствердив, що страхове відшкодування завданих страхувальникові збитків разом з «власною участю» страхувальника, приймає характер оптимального вже тоді, коли воно є більшим, ніж очікувана шкода, а відповідно умови страхового полісу можна вважати оптимальними для страхувальника навіть тоді, коли вони є кращими за очікувані⁹. Математичним виразником оптимального страхового захисту для страхувальника він вважав таку ситуація, при котрій математичне очікування збитку відповідає математичному очікуванню їх компенсації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клапків М. С. Лауреати Нобелевской премии по экономике // Финансы. – 1992. – № 1. – С. 75–77.
2. При підготовці цього повідомлення автори користувалися польським перекладом «Eseje z teorii ryzyka», виданим польським Державним науковим видавництвом (PWN) у 1979 році. У 1965 році деякі есе були видані у Хельсінкі, у формі циклу лекцій під назвою «Аспекти теорії ризику».
3. Laureaci nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii. Pod redakcja Zbigniewa Matkowskiego. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo; Довбенко М. Видатні незнайомі (наукові ідеї, здобутки та життя економістів – лауреатів Нобелівської премії). – Київ: 2000. – С. 55-61.
4. Eisen Roland. Theorie des Versicherungsgleichgewichts. Unsicherheit und Versicherung in der Theorie des generallen okonomischen Gleichgewichts. – Berlin: Duncker&Humblot, 1979. – s. 6.
5. Hausner Jerzy. Branzowe grupy interesu w gospodarce socjalistycznej. Zeszyty naukowe. № 81. – Krakow: AE w Krakowie, 1987. – s. 19.
6. Moore Peter C. Ryzyko w podejmowaniu decyzji. – Warszawa: PWE, 1975. – s. 259.
7. «Ми мусимо самі навчитися ходити власними дорогами» //Финансовые услуги. – 1997. – № 2. – С. 29.
8. Arrow Kenneth. Eseje z teorii ryzyka. – Warszawa: RWN, 1979. – s. 21.
9. Arrow Kenneth. Eseje z teorii ryzyka. – Warszawa: RWN, 1979. – s. 216.